

تعیین عوامل موثر بر میزان مشارکت بهره‌برداران در اجرای طرح‌های مرتعداری در کجور شهرستان نوشهر

جلال محمودی^{1*}، عباس محمودی² و شعبانعلی غلامی³

- 1) دانشیار گروه منابع طبیعی دانشگاه آزاد اسلامی واحد نور، نور، ایران. *رایانامه نویسنده مسئول مکاتبات: j_mahmoudi2005@yahoo.com
- 2) دانش‌آموخته کارشناسی ارشد رشته آبخیزداری، دانشگاه آزاد اسلامی واحد نور، نور، ایران.
- 3) استادیار گروه منابع طبیعی دانشگاه آزاد اسلامی واحد نور، نور، ایران.

تاریخ پذیرش: 99/06/31

تاریخ دریافت: 99/04/10

چکیده

هدف اصلی در این پژوهش تعیین نقش عوامل اقتصادی و اجتماعی موثر بر میزان مشارکت دامداران در طرح‌های مرتعداری کجور شهرستان نوشهر بود. روش تحقیق، پیمایشی - میدانی بود. جامعه آماری پژوهش شامل 54 نفر از دامداران و مرتعداران در مراتع حمزه‌چال، لمن‌سقلی و علیا منطقه کجور بود که بر اساس فرمول کوکران حجم نمونه 45 نفر تعیین و از این تعداد، 28 نفر در امر پژوهش همکاری نمودند. با روش نمونه‌گیری تصادفی ساده نمونه‌ها انتخاب و اطلاعات لازم از طریق پرسشنامه جمع‌آوری گردید. تجزیه و تحلیل داده‌ها به کمک نرم‌افزار SPSSv19 با استفاده از ضریب همبستگی پیرسون، اسپیرمن و در نهایت رگرسیون چندمتغیره صورت پذیرفت. نتایج پژوهش نشان داد که میزان مشارکت در طرح‌های مرتعداری در حد زیادی بوده است، اما بین سن پاسخگویان، میزان تحصیلات آنان با میزان مشارکت در طرح‌های مرتعداری همبستگی معنی‌داری مشاهده نشد. همچنین بین میزان درآمد و مشارکت در طرح‌های مرتعداری رابطه مثبت و معنی‌داری با احتمال بیش از 95 درصد و بین میزان اعتماد به وعده‌های دولت و مشارکت در طرح‌های مرتعداری رابطه معنی‌داری مشاهده گردید. تحلیل رگرسیون نشانگر آن بود که متغیر میزان آگاهی از طرح‌های مرتعداری سهم بیشتری در پیش‌بینی متغیر میزان مشارکت در طرح‌های مرتعداری در مقایسه با سایر متغیرها داشته است. همچنین برگزاری کلاس‌های آموزشی - ترویجی باعث افزایش انگیزه مشارکت و نیز ایجاد مسایل و مشکلات از سوی کارشناسان و مدیران برای طرح‌های مرتعداری سبب کاهش میزان مشارکت در طرح‌های مرتعداری گردیده است. با توجه به نتایج این پژوهش، افزایش میزان آگاهی دامداران، بالا بردن میزان اعتماد به دولت، کاهش مشکلات و معضلات و افزایش درآمد دامداران را می‌توان به عنوان راهکار پیشنهاد نمود.

واژه های کلیدی: بهره‌برداران، طرح‌های مرتعداری، کجور، مشارکت، نوشهر.

مقدمه

توسعه پایدار بیان شده است. اما با توجه به وسعت زیاد مراتع و نیاز به نیروی انسانی برای حفاظت و احیای این منابع به نظر می‌رسد مشارکت بهره‌برداران عرصه‌های مذکور بهترین راهکار برای توسعه این منابع است (جلالی و کرمی، 1385). به طوری که یکی از عوامل موفقیت اجرای پروژه‌های مرتعداری و آبخیزداری، ایجاد مشارکت در میان ساکنین حوزه آبخیز به‌شمار می‌رود (خلیقی و همت‌زاده، 1385). تلاش‌های سازمان‌های ذی‌ربط با منابع طبیعی برای مهار بحران تخریب مراتع و بازساخت این منابع تاکنون توفیق چندانی نداشته است. تجارب موجود بیانگر آن است که دولت‌ها به

مراتع به علت نقشی که در حفظ آب و خاک، تولید اکسیژن، تولید محصولات صنعتی و دارویی و تعادل زیست‌بوم‌ها دارند از عوامل پایه در فرآیند توسعه پایدار به شمار می‌روند (حجازی و عباسی، 1386). با توجه به اهمیت مراتع در کشور برای حفظ اکوسیستم‌های طبیعی، یکی از علل اصلی ناکامی دولت‌ها، عدم مشارکت فعال مردم در فرآیند تصمیم‌گیری و اجرای برنامه‌های مدیریت مرتع است. در دهه های اخیر مقابله با عوامل تخریب مراتع و تلاش به منظور احیای این منابع به عنوان گامی اساسی و ضروری در راستای

به منظور اعمال مدیریت و با هدف حفظ، احیاء، توسعه و بهره‌برداری صحیح در محدوده‌های معینی از مراتع تدوین و پس از تصویب توسط اداره کل منابع طبیعی استان از طریق دفاتر رسمی برای اجرا به مجریان واگذار می‌گردد. (حیدری، 1388الف).

نتایج تحقیق کریمی و کرمی‌دهکری (1395) نشان دادند که یکی از عوامل تاثیرگذار بر میزان مشارکت، شرکت در دوره‌های ترویجی و دانش مردم درباره اهمیت مراتع می‌باشد. بنابراین به منظور تسهیل پذیرش مدیریت بهره‌برداران از مراتع در قالب طرح‌های مرتعداری و مشارکت بیشتر بهره‌برداران بایستی به مسئله آموزش و ترویج اهمیت داد. فروتن و همکاران (1392) طی مطالعه‌ای در منطقه کیاسر شهرستان ساری اعلام داشتند که بین میزان مشارکت در طرح‌های مرتعداری با میزان آگاهی از طرح‌ها و میزان سرمایه اجتماعی رابطه معنی‌دار و مثبتی وجود دارد. رودگر و همکاران (1392) طی پژوهشی در دهستان نارستاق آمل اعلام کردند که عواملی نظیر درآمد سالیانه، برگزاری کلاس‌های ترویجی، تامین نهاده‌ها، تمایل به مشارکت بهره‌برداران در اجرای طرح‌های مرتعداری، میزان تحصیلات پایین، افزایش سن و تمایل مشارکت بهره‌برداران در طرح‌های مرتعداری را کاهش می‌دهد.

حکیم‌پور و همکاران (1391) طی پژوهشی در حوزه آبخیز نوررود شهرستان نور اعلام داشتند بین تعداد دام، درآمد ماهانه دامداری، تعداد افراد مهاجر خانواده، سابقه بهره‌برداری، تعداد افراد تحصیل‌کرده خانواده، نوع مسئولیت، سن بهره‌بردار، تحصیلات بهره‌بردار، آموزش و ترویج، اعتماد به وعده‌های مسئولین و مشارکت اجتماعی و بین میانگین میزان مشارکت در طرح‌های مرتعداری بر حسب پایگاه اقتصادی - اجتماعی و میزان تحصیلات رابطه معنی‌داری وجود دارد. لطفی و همکاران (1391) طی پژوهشی در حوزه آبخیز خورتاب رودبار شهرستان نور بیان داشتند که در بین ویژگی‌های جمعیت‌شناسی، به ترتیب درآمد ماهانه، سابقه دامداری و سطح تحصیلات با میزان مشارکت رابطه معنی‌داری وجود دارد. یافته‌های تحقیق یعقوبی و همکاران (1388) در طرح‌های آبخیزداری حوزه آبخیز زنجانرود نشان دادند بین میزان

هر میزانی که مهارت استفاده از توانایی مردم و گروه‌های ذی‌نفع غیردولتی را در فرآیند مدیریت منابع طبیعی دارا باشند، به همان میزان به اهداف توسعه‌پایدار نزدیک‌تر می‌شوند (Johnson et al., 2001). در اینگونه موارد مردم به تدریج دریافته‌اند که منابع طبیعی از جمله جنگل‌ها و مراتع و فضای سبز نه تنها متعلق به دولت‌ها نیست، بلکه مستقیم و غیرمستقیم در زندگی شخصی و اجتماعی آنان نقش داشته و جوامع محلی با رضایت‌مندی و آگاهی لازم و به صورت داوطلبانه در برنامه‌ها مشارکت می‌نمایند (خاتون‌آبادی و همکاران، 1380). عدم شناخت صحیح زوایای پنهان ساختار اقتصادی و اجتماعی جوامع ساکن حوزه‌های آبخیز موجب عدم توفیق در اجرای کامل اهداف پیش‌بینی شده تلاش‌های سازمان‌های ذی‌ربط با منابع طبیعی گردیده که باعث شکاف بین منافع دولت با مردم شده است. به طوری که در حفظ و احیای مراتع هر نوع برنامه‌ریزی، سیاست‌گذاری و تصمیم‌گیری متمرکز و بدون حضور و مشارکت مردم ناموفق بوده است (Johnson et al., 2001).

کنترل عوامل تخریب و تشویق عوامل سازنده فقط در دیدگاه‌های فنی و طرح‌های کارشناسی نهفته نیست، بلکه به طور عمده در رفتار اجتماعی بهره‌برداران وجود دارد که در قالب مشارکت به خوبی خود را نشان می‌دهد و می‌تواند نقش مهمی در احیای منابع طبیعی ایفا نماید. بنابراین، استفاده از مشارکت مردمی به عنوان یک نیاز و ضرورت مطرح است. به طوری که تاکید بر مشارکت مردم در تصمیم‌های پیرامون منابع طبیعی به عنوان نزدیک‌ترین و آسان‌ترین راهکار حفظ این منابع می‌باشد (خاتون‌آبادی و همکاران، 1380). یکی از اقدامات مفید در جهت حفظ و احیای مراتع و جلوگیری از تخریب آنها در کشور، اجرای طرح‌های مرتعداری می‌باشد. از جمله اهداف طرح‌های مرتعداری را می‌توان اصلاح و احیاء مراتع، افزایش علوفه مرتعی، حفظ پوشش گیاهی، آب و خاک و همچنین تداوم تولید علوفه و بهره‌برداری اصولی از مراتع دانست. ضمن اینکه اجرای طرح‌هایی علاوه بر محاسن فوق کمک شایانی به پیشرفت اقتصادی بومیان منطقه و در نهایت بخشی از اقتصاد کشور خواهد بود (امیرنژاد و رفیعی، 1388). طرح مرتعداری حاوی مجموعه اقداماتی است که

مراعات توسط دولت و مردم، ناقص بودن و ناکافی بودن اقدامات حفظ مراتع توسط دولت بوده است.

Hare و Krywkow (2008) معتقد بودند که فرآیند مدیریت و برنامه‌ریزی روستایی نیازمند دستیابی به یک نقطه تعادل میان قدرت‌های موثر در آن است که از آن با عنوان مدیریت مشارکتی یاد می‌شود. مدیریت مشارکتی بدین معنی است که تمامی فعالیت‌های مشارکتی در بخش‌های مختلف برنامه‌ریزی در نظر گرفته شوند. Guy (2006) اعتقاد دارد در طرح‌های منابع طبیعی مشارکت مردم در تعیین نیازها و یافتن راه‌حل‌های مشارکت باید برای آنان نتایج ملموس داشته باشد و در معیشت آنها تاثیرگذار باشد، در غیر اینصورت آنان تمایل و انگیزه لازم برای مشارکت را از دست خواهند داد. عوض‌پور و قربانی (1397) در پژوهش خود بیان نمودند که تقویت هرچه بیشتر سرمایه اجتماعی ضمن اعتمادسازی در شبکه و ایجاد تمایل بهره‌برداران این سامانه عرفی برای مشارکت در فعالیت‌های مرتعداری لازم می‌باشد تا از این طریق بتوان به موفقیت در زمینه مدیریت مشارکتی مرتع دست یافت.

مهدوی و همکاران (1398) در تحقیق خویش بیان داشتند که بهره‌برداران در فعالیت‌های احیایی نسبت به عملیات اصلاحی در طرح‌های مرتعداری بیشتر مشارکت دارند. لیشاه‌ارات‌بنی و همکاران (1398) در پژوهش خویش عنوان نمودند که متغیر سن اثر منفی و معنی‌داری بر مشارکت در اجرای طرح‌های مرتعداری داشته است، همچنین بیشترین اثر نهایی نیز مربوط به متغیر سن بوده است که به نظر می‌رسد با وجود سابقه و تجربه بالای آنها، ضعف توانایی جسمی و همچنین نوع تفکرشان بر میزان مشارکت کمتر آنها موثر بوده است.

این مطالعه به بررسی عوامل موثر بر میزان مشارکت دامداران در اجرای طرح‌های مرتعداری پرداخته است. از آنجایی که مشارکت دامداران در اجرای طرح‌های مرتعداری بسیار حایز اهمیت بوده، بنابراین در این بررسی عواملی مانند سن، میزان تحصیلات، درآمد ماهیانه، مقدار مالکیت زمین، آموزش‌های ترویجی سازمان‌های ذی‌ربط به عنوان عوامل موثر مورد ارزیابی قرار گرفتند. به‌منظور دستیابی به اهداف

مشارکت مردم در اجرای طرح‌های آبخیزداری و شرکت آنان در کلاس‌های آموزشی - ترویجی، استفاده از نیروی انسانی بهره‌برداران در اجرای طرح‌ها با پرداخت دستمزد، استفاده از برنامه‌های رادیویی و تلویزیونی موجود در زمینه حفاظت از محیط، بازدید از طرح‌های آبخیزداری اجرا شده در مناطق همجوار و توان اقتصادی آنان در سطح 95 درصد رابطه معنی‌دار آماری وجود دارد.

انورخانقائی (1381) در تحقیق خود نشان داد کلاس‌های آموزشی و فعالیت‌های ترویجی کارشناسان باعث بهبود دانش بهره‌برداران و مشارکت بیشتر آنها در پروژه مدیریت چرا می‌گردد. خاتون‌آبادی و همکاران (1380) در پژوهشی در استان گلستان اعلام کردند که بر اساس نظریات کارشناسان به‌ترتیب عوامل آموزشی، اقتصادی، برنامه‌ریزی و اجتماعی بیشترین تاثیر را در عدم مشارکت دامداران منطقه دارند ولی بر پایه نظریات دامداران به‌ترتیب عوامل برنامه‌ریزی، اقتصادی، آموزشی و اجتماعی بیشترین اثر را در عدم مشارکت آنان داشته است. یافته‌های پژوهش حیدری و همکاران (1388ب) و Heidari و همکاران (2009) نشان دادند که رابطه معنی‌داری بین سرمایه اجتماعی و مولفه‌های آن شامل اعتماد در روابط فردی، اعتماد نهادی، امنیت اجتماعی و همکاری متقابل با میزان مشارکت مجریان در اجرای طرح‌های مرتعداری وجود دارد. همچنین نتایج آنالیز واریانس نشان داد بین نوع مدیریت در بهره‌برداری از مراتع منطقه با میزان شاخص سرمایه اجتماعی بهره‌برداران بر حسب شیوه بهره‌برداری تفاوت معنی‌داری وجود دارد.

Peter و Azadi (2010) با مطالعه‌ای در مراتع شمال کشور چین، علت تخریب در این مراتع را آگاهی کم مرتعداران و دامداران، برداشت زیاد از مرتع، مسایل فنی، اقتصادی و مدیریتی و درک اجتماعی بیان نمودند. آنها همچنین پیشنهاد کردند سه روش مدیریت، مسایل اجتماعی و اقتصادی باید در جهت جلوگیری از تخریب مراتع بررسی شود. در مطالعه‌ای که Hana و همکاران (2008) در کشور چین انجام دادند عنوان شد که دلایل تخریب مراتع چرای مفراط و بیش از ظرفیت، شخم مراتع، عدم آگاهی از اهمیت

کجور است (شکل 1). بخش کجور دارای جمعیتی معادل 12786 نفر می‌باشد. مرکزیت این بخش روستای پول است. مختصات جغرافیایی کجور شامل طول $35^{\circ}51'35''$ شرقی و عرض‌های $36^{\circ}23'$ شمالی و $44^{\circ}51'$ شرقی بوده و ارتفاع از سطح دریا 1550 متر می‌باشد. بر اساس شاخص دمارتن، اقلیم منطقه از نوع معتدله کوهستانی است. در این منطقه تعداد 950 بهره‌بردار در 83 مرتع حضور دارند. دام غالب آنان گوسفند شیری بوده و دامداران به شیوه دامداری مشایی مشغول به فعالیت هستند. تا کنون 25 طرح مرتعداری در منطقه کجور واگذار شده است. مطالعه حاضر در دو مرتع حمزه‌چال و لمن‌سفلی و علیا انجام شده است. به‌طور کلی گونه‌های¹ شبدرک، گون، علف گندمی، علف گوسفندی، یونجه، آویشن کوهی و درمنه کوهی گونه‌های گیاهی غالب منطقه را تشکیل داده و مورد تغذیه دام‌ها قرار می‌گیرند.

شکل 1. منطقه کجور در شهرستان نوشهر

مالکیت زمین به عنوان متغیرهای اصلی مشارکت‌پذیری مورد سنجش قرار گرفتند. جامعه آماری شامل 54 نفر از دامدار و مرتعدار حاضر در دو مرتع حمزه‌چال و لمن‌سفلی و علیا واقع در منطقه کجور شهرستان نوشهر بود که با استفاده از فرمول کوکران حجم نمونه آماری 45 نفر تعیین شد و نمونه‌گیری به صورت تصادفی ساده انجام پذیرفت. اما از بین 54 نفر نمونه آماری تنها 28 نفر در رایه داده‌های پرسشنامه همکاری نمودند. برای تعیین روایی و جهت معتبرسازی محتوای پرسشنامه‌های تحقیق از نظر استادان، متخصصان و کارشناسان مبرز اداره کل منابع طبیعی نوشهر و برای آزمون قابلیت پایایی پرسشنامه از ضریب آلفای کرونباخ استفاده گردید. مقدار آلفای کرونباخ متغیرها بالای 0/805 به‌دست آمد که نشانگر

تحقیق، اهداف اختصاصی شامل شناسایی ارتباط بین برخی ویژگی‌های فردی پاسخگویان و میزان تمایل آنان به مشارکت در طرح‌های مرتعداری، تعیین ارتباط بین میزان تعلقات اقتصادی دامداران و تمایل آنان به مشارکت در طرح‌های مرتعداری، تعیین رابطه بین عدم اعتماد به وعده‌های دولت و عدم تمایل دامداران به مشارکت در طرح‌های مرتعداری و تعیین رابطه بین عدم آگاهی دامداران نسبت به ماهیت و اهداف طرح‌های مرتعداری و میزان تمایل آنان به مشارکت در طرح‌ها مورد بررسی قرار گرفتند.

مواد و روش‌ها

منطقه مورد مطالعه

حوزه اداره کل منابع طبیعی و آبخیزداری استان مازندران - نوشهر در دامنه شمالی البرز مرکزی و در غرب استان واقع شده است. شهرستان نوشهر دارای دو بخش مرکزی و بخش

روش تحقیق

به‌منظور دستیابی به هدف پژوهش، مطالعه حاضر کاربردی و از نوع پژوهش‌های توصیفی - همبستگی بود که با کمک روش پیمایشی میدانی انجام شد. گردآوری داده‌های مربوط به جامعه آماری به روش پیمایشی به اجرا درآمد و ابزار گردآوری اطلاعات در این تحقیق پرسشنامه بود که بر اساس طیف لیکرت پس از طی مراحل مطالعه مقدماتی و آزمون تنظیم گردید. پرسشنامه شامل دو بخش بود. بخش اول مشتمل بر ویژگی‌های فردی و بخش دوم شامل پرسش‌هایی پیرامون عوامل موثر بر میزان مشارکت بود. در پرسشنامه مورد نظر، مهمترین عوامل اقتصادی و اجتماعی بهره‌برداران مانند سن، تحصیلات، آگاهی از طرح‌های مرتعداری، درآمد و

از آنجایی که بهره‌برداران به کار کشاورزی نیز اشتغال دارند، مقدار زمین‌های بهره‌برداران بر حسب میزان مالکیت زمین کشاورزی (هکتار) نشان داده شده است که حدود 39/3 درصد بین 1 تا 2 هکتار و 28/6 درصد بین 3 تا 4 هکتار صاحب زمین کشاورزی هستند. حدود 96/4 درصد این زمین‌ها خصوصی و شخصی بوده و 3/6 درصد نیز اجاره‌ای می‌باشد. همچنین توزیع پاسخگویان بر حسب میزان مالکیت اراضی باغی (هکتار) نشان می‌دهد که حدود 64/3 درصد مالک یک هکتار و 14/3 درصد مالک دو هکتار اراضی باغی هستند. حدود 7/1 درصد سه هکتار و 3/6 درصد نیز بیش از چهار هکتار اراضی باغی دارند و حدود 10/7 درصد نیز هیچ باغی نداشته‌اند. جدول (1) میزان درآمد افراد از شغل دامداری و کشاورزی را به تفکیک نشان می‌دهد. هر دو میزان درآمدها در دامداری و کشاورزی در دو قسمت 2 تا 3 میلیون تومان و بیشتر از 3 میلیون تومان در ماه تفکیک گردیده است. میزان درآمد حاصل شده از شغل دامداری و کشاورزی بیشتر از 3 میلیون تومان با 96/4 درصد از بالاترین فراوانی برخوردار است. لازم به توضیح است که میزان درآمد ذکر شده بر اساس خوداظهاری دامداران اعلام شده و بر مبنای درآمد حاصل از محصولات لبنی، کشاورزی و گیاهان دارویی می‌باشد.

همبستگی و همسازی درونی بین گویه‌های مربوط به متغیرها و قابل قبول بودن آنها بود. متغیر مستقل شامل عوامل اقتصادی و اجتماعی و متغیر وابسته میزان مشارکت بهره‌برداران در طرح‌های مرتعداری است. جهت تجزیه و تحلیل داده‌ها از ضرایب همبستگی پیرسون، اسپیرمن و رگرسیون چندمتغیره استفاده شد و تجزیه و تحلیل داده‌ها توسط نرم‌افزار SPSSv19 انجام پذیرفت.

نتایج

توزیع سنی پاسخگویان نشانگر آن است که سن آنها بین 45 تا 88 سال بوده و اکثریت (35/7 درصد) آنان در سنین 61-70 سال قرار دارند. تقریباً 28/6 درصد افراد در سنین 41-50، حدود 17/8 درصد در سنین بالای 71 و 14/3 درصد نیز در سنین 60-51 سال قرار دارند. همچنین بر حسب میزان تحصیلات، اکثریت افراد (60/7 درصد) بی‌سواد، 21/4 درصد دارای تحصیلات ابتدایی و یا خواندن و نوشتن، 3/6 درصد دارای تحصیلات راهنمایی و 10/7 درصد از تحصیلات دیپلم برخوردار بوده و حدود 3/6 درصد نیز لیسانس می‌باشند. در مجموع این داده‌ها نشانگر آن است که میزان تحصیلات در بین دامداران و بهره‌برداران پایین است.

جدول 1. توزیع ویژگی‌های فردی پاسخگویان

توزیع پاسخگویان بر حسب سن	فراوانی	درصد
41-50	8	28/6
51-60	4	14/3
61-70	10	35/7
بالای 71	5	17/8
بی پاسخ	1	3/6
میزان تحصیلات	فراوانی	درصد
بی سواد	17	60/7
خواندن و نوشتن	6	21/4
راهنمایی	1	3/6
دیپلم	3	10/7
لیسانس	1	3/6
جمع	28	100
میزان زمین کشاورزی (هکتار)	تعداد	درصد
بین 1 تا 2	11	39/3
بین 3 تا 4	8	28/6
بین 5 تا 6	3	10/6
بیش از 7	6	21/5
جمع	28	100
میزان اراضی باغی (هکتار)	تعداد	درصد
یک	18	64/3
دو	4	14/3
سه	2	7/1
بیشتر از چهار	1	3/6
هیچ	3	10/7
جمع	28	100
میزان درآمد (میلیون)	میزان درآمد دامداری	میزان درآمد کشاورزی
بین 2 تا 3	فراوانی	درصد
بین 2 تا 3	1	3/6
بیشتر از 3	27	96/4
جمع	28	100

نتایج نشان می‌دهد که مناسب بودن برخورد مامورین، اعتماد به مسئولین، توجه به نیاز دامداران و اعتماد اجتماعی در حد بالایی است. تمرکز در تصمیم‌گیری‌ها و بی‌توجهی به دانش فردی دامداران در حد متوسط بوده است. با توجه به نتایج می‌توان بیان نمود در مجموع میزان اعتماد به وعده‌های دولت متوسط رو به بالا می‌باشد (جدول 2).

نتایج نشان می‌دهد که مناسب بودن برخورد مامورین، اعتماد به مسئولین، توجه به نیاز دامداران و اعتماد اجتماعی در حد بالایی است. تمرکز در تصمیم‌گیری‌ها و بی‌توجهی به دانش فردی دامداران در حد متوسط بوده است. با توجه به نتایج می‌توان بیان نمود در مجموع میزان اعتماد به وعده‌های دولت متوسط رو به بالا می‌باشد (جدول 2).

جدول 2. توزیع پاسخگویان بر حسب میزان اعتماد به وعده‌های دولت

میزان اعتماد به وعده‌های دولت	خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم
مناسب بودن برخورد مامورین	14/3	85/7	0	0
اعتماد اجتماعی	21/4	75	3/6	0
قانون برخورد با متخلفین	7/1	57/1	25	10/7
توجه به نیاز دامداران	3/6	64/3	28/6	3/6
منظم بودن طرح‌های مرتداری	3/6	46/4	39/3	10/7
بی‌توجهی به دانش فردی بهره‌برداران	3/6	14/3	75	7/1
تمرکز در تصمیم‌گیری‌ها	7/1	32/1	60/7	0
اعتماد به مسئولین	7/1	89/3	3/6	0

تعیین عوامل موثر بر میزان مشارکت بهره‌برداران در اجرای طرح‌های مرتعداری در کجور شهرستان نوشهر /63

خسارت موثر بوده است. همچنین حدود 82 درصد معتقدند که تاثیر کلاس‌های آموزشی و ترویجی بر میزان مشارکت در حد بالایی است. بنابراین میزان آگاهی در این طرح‌ها در مجموع بالا بوده است. در نهایت نتایج نشان داد که محدود بودن آگاهی روستاییان در مورد مراقبت و نگهداری از طرح‌ها، منطبق نبودن برنامه‌های تعیین شده در طرح با نیاز واقعی بهره‌برداران و پایین بودن ارتباط بهره‌برداران با کارشناسان و مروجان منابع طبیعی از دیگر مشکلات در مشارکت در طرح‌های مرتعداری بوده است.

نتایج نشان می‌دهد (جدول 3) که کلیه افراد مورد مطالعه از طرح‌های مرتعداری آگاهی دارند. میزان آگاهی در طرح‌های مرتعداری با تعداد 9 گویه مورد سنجش قرار گرفت. حدود 78/6 درصد افراد مورد مطالعه معتقد بودند که اجرای طرح‌های مرتعداری باعث افزایش تولید علوفه شده و همچنین حدود 78/6 درصد اعتقاد دارند که اجرای طرح‌های مرتعداری باعث افزایش تولید زراعی شده است. نتایج بررسی‌ها نشان می‌دهد که حدود 75 درصد پاسخگویان معتقدند اجرای طرح‌های مرتعداری در کاهش سیل و

جدول 3. توزیع پاسخگویان بر حسب میزان آگاهی در طرح‌های مرتعداری

میزان آگاهی در طرح‌های مرتعداری	خیلی زیاد	زیاد	متوسط	بی پاسخ
تاثیر طرح‌های مرتعداری در افزایش علوفه	7/1	78/6	3/6	10/7
تاثیر طرح‌های مرتعداری در کاهش بیکاری روستا	3/6	50	32/1	14/3
اثر طرح‌های مرتعداری در کاهش سیل و خسارت	10/7	75	0	14/3
اثر طرح‌های مرتعداری در کاهش مهاجرت	0	53/6	32/1	14/3
تاثیر کلاس‌های آموزشی و ترویجی بر میزان مشارکت	3/6	82/1	0	14/3
مشارکت سایر بهره‌برداران در اجرای طرح	7/1	75	3/6	14/3
نقش تعاونی‌های مرتعداری در انجام بهتر طرح‌ها	0	7/1	78/6	14/3
رضایت از اجرای طرح‌های مرتعداری	7/1	78/6	0	14/3

می‌دانند و حدود 75 درصد معتقدند که این طرح‌ها دیر بازده هستند. نتایج نشان داد که محدود بودن آگاهی روستاییان در مورد مراقبت و نگهداری از طرح‌ها، منطبق نبودن برنامه‌های تعیین شده در طرح با نیاز واقعی بهره‌برداران و پایین بودن ارتباط بهره‌برداران با کارشناسان و مروجان منابع طبیعی از دیگران مشکلات در مشارکت در طرح‌های مرتعداری است.

نتایج جدول 4 نشان می‌دهد حدود 68 درصد افراد معتقدند که از نظر مالی نمی‌توانند از عهده انجام طرح‌ها برآیند. حدود 57/1 درصد معتقدند پولی که بابت طرح‌ها به آنها می‌پردازند تاثیری در بهتر شدن وضع اقتصادی‌شان ندارد. حدود 78 درصد بهره‌برداران بر این امر واقف هستند که طرح‌هایی که دولت انجام داده زیاد موفق نبوده و یا در حالت بینابین است. حدود 79 درصد شرط وام گرفتن را سخت

جدول 4. توزیع پاسخگویان بر حسب میزان مشکلات طرح‌های مرتعداری

میزان مشکلات طرح‌های مرتعداری	موافق	بینابین	مخالف	بی پاسخ
عدم انجام طرح‌ها از نظر مالی	67/9	17/9	3/6	10/7
عدم بهتر شدن وضع اقتصادی در مقابل پرداخت پول بابت طرح‌ها	57/1	28/6	0	14/3
عدم موفقیت سایر طرح‌های دولت	7/1	78/6	0	14/3
سختی زیاد شرایط اخذ وام	78/6	7/1	0	14/3
عدم موافقت ریش سفیدان و معتمدین از طرح‌ها	25	60/7	0	14/3
دیر بازده بودن طرح‌ها	10/7	75	0	14/3
ازدیاد اختلاف بین بهره‌برداران	7/1	71/4	7/1	14/3
کمبود نیروی کارشناس و متخصص	3/6	75	7/1	14/3
محدود بودن آگاهی روستاییان در مورد مراقبت و نگهداری از طرح‌ها	7/1	75	3/6	14/3
منطبق نبودن برنامه‌های تعیین شده در طرح با نیاز واقعی بهره‌برداران	10/7	75	0	14/3
پایین بودن ارتباط بهره‌برداران با کارشناسان و مروجان منابع طبیعی	7/1	67/9	10/7	14/3

ضریب همبستگی بین میزان مسایل و مشکلات طرح‌های مرتعداری و میزان مشارکت در طرح‌های مرتعداری برابر با 0/438 و سطح معنی‌داری آن 0/02 است و در نتیجه رابطه معنی‌داری بین دو متغیر وجود دارد. ضریب همبستگی بین میزان اراضی زراعی و میزان مشارکت در طرح‌های مرتعداری برابر با 0/001 و سطح معنی‌داری آن 0/995 است، بنابراین رابطه معنی‌داری بین دو متغیر وجود ندارد. ضریب همبستگی بین میزان اراضی باغی و میزان مشارکت در طرح‌های مرتعداری برابر با 0/485- و سطح معنی‌داری آن 0/014 است. بنابراین رابطه معنی‌داری بین دو متغیر وجود دارد. همچنین بین سن و میزان تحصیلات با متغیر وابسته میزان مشارکت در طرح‌های مرتعداری همبستگی معنی‌داری مشاهده نمی‌شود. به دلیل اینکه سطح معنی‌داری در ضریب همبستگی بیشتر از 5 درصد است.

بر اساس نتایج جدول 5، بین میزان درآمد و میزان مشارکت در طرح‌های مرتعداری، رابطه و همبستگی مثبت و مستقیمی وجود دارد که با احتمال بیش از 95 درصد معنی‌دار است. به عبارت دیگر هرچه میزان درآمد بالاتر باشد، میزان مشارکت در طرح‌های مرتعداری بیشتر خواهد بود و برعکس هرچه میزان درآمد پایین‌تر باشد، میزان مشارکت در طرح‌های مرتعداری کاهش خواهد یافت. ضریب همبستگی بین میزان اعتماد به وعده‌های دولت در منافع حاصل از مشارکت و میزان مشارکت در طرح‌های مرتعداری برابر با 0/426 و سطح معنی‌داری آن 0/034 بوده و رابطه معنی‌داری بین دو متغیر وجود دارد. ضریب همبستگی بین میزان آگاهی از اهداف طرح‌ها و میزان مشارکت در طرح‌های مرتعداری برابر با 0/924 و سطح معنی‌داری آن صفر است. به این دلیل که سطح معنی‌داری در ضریب همبستگی کمتر از 5 درصد است.

جدول 5. ضریب همبستگی بین میزان درآمد و مشارکت در طرح‌های مرتعداری

متغیرها	ضریب	مقدار ضریب	سطح معنی‌داری	نتیجه آزمون
میزان درآمد	پیرسون	0/446	0/017	همبستگی مثبت و مستقیم
میزان اعتماد به وعده‌های دولت	اسپیرمن	0/446	0/017	همبستگی مثبت و مستقیم
میزان آگاهی از اهداف طرح‌ها مرتعداری	اسپیرمن	0/926	0/000	همبستگی مثبت و مستقیم
میزان مسایل و مشکلات طرح‌های مرتعداری	اسپیرمن	0/438	0/020	همبستگی مثبت و مستقیم
میزان اراضی باغی	اسپیرمن	-0/485	0/025	همبستگی منفی
میزان اراضی زراعی	اسپیرمن	0/001	0/995	عدم همبستگی
سن	پیرسون	-0/117	0/562	عدم همبستگی
میزان تحصیلات	اسپیرمن	0/336	0/081	عدم همبستگی

تعیین عوامل موثر بر میزان مشارکت بهره‌برداران در اجرای طرح‌های مرتعداری در کجور شهرستان نوشهر /65

رگرسیون چندمتغیره

به‌دست آمد که نشان‌دهنده رابطه در حد بالایی بین متغیرهای مستقل و میزان مشارکت در طرح‌های مرتعداری بود (جدول 6).

برای انجام رگرسیون از روش توام یا همزمان (Enter) استفاده شد. مقدار ضریب همبستگی چندگانه برابر با 0/949

جدول 6. خلاصه نتایج رگرسیون چندمتغیره

ضریب همبستگی چندگانه	ضریب تعیین	ضریب تعیین تعدیل شده	انحراف معیار	آزمون دوربین واتسون
0/949	0/900	0/898	2/11	1/72

وجود دارد. بر این اساس متغیرهای مستقل وارد شده توانسته‌اند اکثر تغییرات متغیر وابسته میزان مشارکت در طرح‌های مرتعداری را پیش‌بینی کنند. با احتمال بیش از 99 درصد این متغیرها در پیش‌بینی و تغییرات متغیر وابسته میزان مشارکت در طرح‌های مرتعداری سهم هستند و داده‌ها برای انجام رگرسیون چندمتغیره مناسب هستند.

اعداد ارایه شده در جدول آنالیز واریانس (جدول 7) نشان می‌دهد که مقدار F یعنی نسبت متوسط واریانس رگرسیون به متوسط واریانس باقی‌مانده برابر با 16/28 بوده و با درجه آزادی 7 و سطح معنی‌داری صفر می‌توان گفت که به احتمال بیش از 99 درصد اطمینان بین متغیرهای مستقل و وابسته میزان مشارکت در طرح‌های مرتعداری اختلاف معنی‌داری

جدول 7. تحلیل واریانس میزان مشارکت در طرح‌های مرتعداری

تغییرات	مجموع مربعات	درجه آزادی	میانگین مربعات	آماره F	سطح معنی‌داری
رگرسیون	510/4	7	72/92	16/28	0/000
باقی‌مانده	58/2	13	4/48	-	-
کل	568/6	20	-	-	-

نسبی و نقش آن در پیشگویی متغیر وابسته میزان مشارکت در طرح‌های مرتعداری است. بنابراین متغیر میزان آگاهی از طرح‌های مرتعداری سهم بیشتری در پیش‌بینی متغیر میزان مشارکت در طرح‌های مرتعداری در مقایسه با سایر متغیرها دارند. متغیرهای تعداد افراد تحصیلکرده خانواده، سطح تحصیلات و میزان اراضی باغی نیز در رده‌های بعدی اهمیت قرار داشته و تاثیر قابل توجهی بر متغیر وابسته گذاشته‌اند.

مقدار ضریب بتا (جدول 8) نشانگر آن است که به ازای هر یک واحد تغییر در انحراف معیار میزان آگاهی از طرح‌های مرتعداری به اندازه 0/872 در انحراف معیار متغیر وابسته میزان مشارکت در طرح‌ها تغییر ایجاد می‌کند. متغیرهای سطح تحصیلات، تعداد افراد تحصیلکرده خانواده و میزان اراضی باغی در سطح 95 درصد معنی‌دار هستند. بزرگ بودن مقدار بتا یا ضریب رگرسیونی استاندارد شده نشان‌دهنده اهمیت

جدول 8. ضرایب رگرسیونی متغیرهای مستقل با میزان مشارکت در طرح‌های مرتعداری

متغیرهای مستقل	ضریب رگرسیون	خطای استاندارد	وزن بتا	آزمون t	سطح معنی‌داری
مقدار ثابت	-21/1	14/29	-	-1/55	0/145
اعتماد به وعده‌های دولت	0/957	0/687	0/166	1/39	0/187
میزان آگاهی از طرح‌های مرتعداری	1/11	0/146	0/872	7/59	0/000
میزان مسایل و مشکلات طرح‌ها	-0/407	0/204	-0/315	-1/99	0/068
سن	0/087	0/048	0/201	1/83	0/090
سطح تحصیلات	3/21	1/32	0/242	2/44	0/030

بحث و نتیجه‌گیری

مشارکت مردمی امروزه در اجتماعات بشری از جایگاه ویژه‌ای برخوردار است. مشارکت اجتماعی عامل تقویت همبستگی در شبکه‌های اجتماعی است. حضور افراد در فعالیت‌ها و تصمیم‌گیری‌های اجتماعی در بلندمدت موجب تعمیق روابط بین اعضای جامعه و افزایش احساس یگانگی می‌شود. در این پژوهش به عوامل اقتصادی و اجتماعی موثر بر میزان مشارکت در طرح‌های مرتعداری در دو مرتع حمزه‌چال و لمن سفلی و علیا در بخش کجور شهرستان نوشهر پرداخته شد و مهمترین عوامل تاثیرگذار مورد شناسایی و بررسی قرار گرفتند.

یکی از عوامل موثر بر میزان مشارکت در طرح‌های مرتعداری در حوزه آبخیز کجور در شهرستان نوشهر متغیر میزان درآمد در بین کشاورزان و دامداران بود. نتایج نشان داد که بین میزان درآمد و مشارکت در طرح‌های مرتعداری رابطه معنی‌داری وجود دارد به طوری که هرچه میزان درآمد بالاتر باشد، میزان مشارکت در طرح‌های مرتعداری بیشتر خواهد بود. بنابراین رابطه و همبستگی مثبت و صعودی بین دو متغیر مشاهده می‌شود. به عبارت دیگر وضعیت اقتصادی و معیشتی روستاییان و دامداران منطقه نقش بارزی در افزایش مشارکت آنها در طرح‌های مرتعداری داشته است. به طور کلی مشارکت در طرح‌های منابع طبیعی زمانی صورت می‌گیرد که روستاییان و دامداران دغدغه مالی نداشته باشند، یعنی زمانی که مشکلات مالی نداشته باشند قطعاً بهتر فکر کرده و تصمیم درست‌تری خواهند گرفت و همچنین تمایل بیشتری برای همکاری با بخش دولتی در طرح‌ها از خود نشان می‌دهند. در مطالعات لیشاه‌ارات بنی و همکاران (1398) نیز چنین بیان شد که با افزایش تعداد دام و سطح درآمد تمایل برای مشارکت در اجرای طرح‌های مرتعداری افزایش خواهد یافت. دلیل این امر آن است که افزایش تعداد دام، سود و درآمد بیشتری را در پی دارد. از این رو با افزایش سطح درآمد، میزان ارتباط بهره‌برداران با دنیای اطراف بیشتر شده و کسب اطلاعات راجع به موضوعات آسان‌تر می‌شود و بهره‌برداران به خوبی با مشارکت در این طرح‌ها، سعی در بهبود درآمد بلندمدت خود خواهند نمود. همچنین بین میزان تعلقات اقتصادی دامداران و میزان

مشارکت آنها در طرح‌های مرتعداری نیز رابطه معنی‌داری وجود دارد. به عنوان نمونه ضریب همبستگی پیرسون بین میزان اراضی باغی و میزان مشارکت در طرح‌های مرتعداری رابطه معنی‌داری را نشان می‌دهد. هرچه میزان اراضی باغی بیشتر باشد، میزان مشارکت در طرح‌های مرتعداری کمتر خواهد بود. علت این امر آن است که روستاییان بیشتر مشغول کار در باغات خویش هستند و نگهداری و بهره‌برداری از آنها برای آنها اولویت اول دارد و به خاطر همین کمتر تمایل دارند در طرح‌های منابع طبیعی به خصوص مرتعداری مشارکت نموده و حضور فعال داشته باشند. بنابراین رابطه و همبستگی منفی و معکوس بین دو متغیر مشاهده می‌شود. پس افرادی که زمین‌های باغی زیادی دارند اصولاً کمتر در طرح‌های مرتعداری مشارکت دارند. نتایج پژوهش‌های خاتون‌آبادی و همکاران (1380)، یعقوبی و همکاران (1388)، لطفی و همکاران (1391) و حکیم‌پور و همکاران (1391) نشان می‌دهد که عامل اقتصادی و میزان درآمد افراد مورد مطالعه رابطه معنی‌داری با میزان مشارکت در طرح‌های مرتعداری دارد.

از طرفی بین میزان آگاهی از طرح‌ها و میزان مشارکت در طرح‌های مرتعداری ارتباط مستقیم و معنی‌داری وجود دارد. ضریب همبستگی بین میزان آگاهی از اهداف طرح‌ها و میزان مشارکت در طرح‌های مرتعداری رابطه و همبستگی مثبت و مستقیم بسیار قوی را نشان می‌دهد. یعنی هرچه میزان آگاهی از اهداف طرح‌ها بیشتر باشد، میزان مشارکت در طرح‌های مرتعداری بیشتر خواهد بود. آگاهی و دانش رمز درست زندگی کردن و درست تصمیم گرفتن است. متأسفانه در روستاهای ایران اکثر روستاییان، دامداران و بهره‌برداران دانش و آگاهی اندکی در عرصه کاری خویش دارند که این دانش متکی بر دانش بومی و سنتی است. درحالی‌که اگر آگاهی و دانش دامداران و بهره‌برداران زیاد باشد، قطعاً آنها با اشراف و دید گسترده‌تری محیط اطراف و حرفه خویش را مورد بررسی قرار داده و هر آنچه را که به نفع‌شان باشد به سهولت خواهند پذیرفت. از طرفی نباید فراموش کرد که برگزاری کلاس‌های آموزشی و ترویجی و نشر نشریات ترویجی می‌تواند دامداران و بهره‌برداران را با طرح‌های مرتعداری آشنا نموده و در

می‌باشد. همبستگی بین میزان اعتماد به وعده‌های دولت در منافع حاصل از مشارکت و میزان مشارکت در طرح‌های مرتعداری رابطه معنی‌داری را نشان می‌دهد، یعنی هرچه میزان اعتماد به وعده‌های دولت در منافع حاصل از مشارکت بیشتر باشد، میزان مشارکت در طرح‌های مرتعداری بیشتر خواهد بود. بنابراین رابطه و همبستگی مثبت و مستقیم بین دو متغیر مشاهده می‌شود، یعنی اگر مسایل و مشکلاتی برای طرح‌های مرتعداری به وجود آید که عمدتاً از سوی کارشناسان و مدیران این طرح‌ها باشد، دامداران منطقه کمتر به مسئولین اعتماد نموده و در نتیجه میزان مشارکت آنها در طرح‌های مرتعداری به‌طور چشمگیری کاهش می‌یابد. دولت باید با اجرای دقیق طرح‌ها، عمل به وعده‌ها، برگزاری به موقع دوره‌های آموزشی و حضور مستمر و پررنگ کارشناسان در ایجاد، حفظ و استمرار اعتماد بکوشد. اگر این اعتماد به‌وجود آید قطعاً احساس امنیت اجتماعی در بین بهره‌برداران افزایش می‌یابد و این سرمایه اجتماعی عاملی خواهد شد تا بهره‌برداران در طرح‌های مرتعداری مشارکت نمایند. نتیجه به‌دست آمده هماهنگ با یافته‌های حکیم‌پور و همکاران (1391)، رودگر و همکاران (1392)، فروتن و همکاران (1392)، حیدری و همکاران (1388ب) است. با توجه به یافته‌ها و نتایج این پژوهش، بالا بردن میزان آگاهی دامداران در رابطه با طرح‌های مرتعداری، بالا بردن میزان اعتماد به دولت و یا اعتمادسازی در زمینه طرح‌های مرتعداری، کاهش مشکلات و معضلات به‌منظور افزایش مشارکت دامداران در طرح‌ها و افزایش درآمد دامداران را می‌توان به عنوان راهکار پیشنهاد نمود.

منابع

امیرنژاد، ح. و رفیعی، ح. (1388) تحلیل و ارزیابی مالی طرح مرتعداری سیاه تلو بهشهر. مجله علمی- پژوهشی مرتع، 1(41): 412-422.

انورخانقائی، م. (1381) بررسی عوامل موثر بر مشارکت دامداران در استفاده بهینه از مراتع شمال غربی استان کردستان، شهرستان سقز. پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته مرتعداری، دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی گرگان، 154 صفحه .

نهایت انگیزه مشارکت را در آنها به‌وجود آورد. نتایج تحقیق کریمی و کریمی‌دهکری (1395) نشان داد یکی از عوامل تاثیرگذار بر میزان مشارکت، شرکت در دوره‌های ترویجی و دانش مردم درباره اهمیت مراتع می‌باشد. بنابراین به‌منظور تسهیل پذیرش مدیریت بهره‌برداران از مراتع در قالب طرح‌های مرتعداری و مشارکت بیشتر بهره‌برداران باید به مسئله آموزش و ترویج اهمیت داد. نتایج پژوهش‌های مهدوی و همکاران (1398)، فروتن و همکاران (1392)، حکیم‌پور و همکاران (1391)، حیدری و همکاران (1388الف) نیز تاثیر متغیر آگاهی بر میزان مشارکت در طرح‌های مرتعداری را نشان دادند.

همچنین بین میزان مسایل و مشکلات طرح‌های مرتعداری و میزان مشارکت در طرح‌های مرتعداری رابطه معنی‌داری وجود دارد. Peter و Azadi (2010) در تحقیق خویش در مراتع شمال کشور چین، علت تخریب در این مراتع را آگاهی کم مرتعداران و دامداران، برداشت زیاد از مرتع، مسایل فنی، اقتصادی و مدیریتی و درک اجتماعی بیان نمودند، آنها همچنین پیشنهاد کردند سه روش مدیریت، مسایل اجتماعی و اقتصادی باید در جهت جلوگیری از تخریب مراتع بررسی شود. به‌طور کلی مشکلات را می‌توان به سه دسته به شرح مشکلات طبیعی، معضلات مالی و مشکلات مدیریتی تقسیم نمود. قطعاً با اعمال مدیریت صحیح می‌توان نسبت به رفع یا به حداقل رساندن مشکلات یاد شده اقدام نمود. حال هرچه مشکلات موجود در طرح‌های مرتعداری بیشتر باشد دامداران بیشتر به ناتوانی اجرایی طرح‌ها پی برده و در نهایت برای نجات از ضرر و زیان احتمالی از مشارکت در اجرای طرح‌ها ممانعت می‌نمایند. نتایج تحقیق فروتن و همکاران (1392) نشان می‌دهد که کارشناسان باید به نیازهای اجتماعی، اقتصادی و فنی دامداران توجه ویژه نمایند و محدودیت‌ها و نقاطضعفشان را به وضوح شناسایی و با ارایه برنامه‌های مدون علمی اجرایی آنها را برطرف نمایند. این رفتار سبب می‌شود که اعتماد دامداران به آنها زیاد شده و روند مشارکت بهبود یابد. همچنین دامداران نیازمند اعتماد به دولت هستند. اعتماد به وعده‌های دولت در منافع حاصل از مشارکت در تمایل دامداران به مشارکت در طرح‌های مرتعداری تاثیرگذار

کارشناسی ارشد رشته مرتعداری، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد نور، 102 صفحه.

عوض پور، ل. و قربانی، م. (1397) تحلیل خصوصیات ساختاری سرمایه اجتماعی بهره‌برداران در راستای استقرار مدیریت مشارکتی مرتع، منطقه مورد مطالعه سامانه عرفی نردین، شهرستان میامی استان سمنان. نشریه علمی - پژوهشی مرتع، 12(4): 391-400.

فروتن، ش.، محمودی، ج. و مهدوی، س.خ. (1392) بررسی نقش عوامل اقتصادی و اجتماعی موثر بر میزان مشارکت دامداران در طرح‌های مرتعداری، مطالعه موردی بخش کیاسر شهرستان ساری. پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته مرتعداری، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد نور، 73 صفحه.

کریمی، ک. و کرمی‌دهکردی، ا. (1395) مشارکت بهره‌برداران روستایی در طرح‌های مرتعداری و عوامل موثر آن در شهرستان ماهنشان. فصلنامه جغرافیا و توسعه، 45(4): 181-196.

لطفی، ش.، محمودی، ج. و مهدوی، س.خ. (1391) بررسی ویژگی‌های جمعیت‌شناختی موثر بر مشارکت بهره‌برداران در حفاظت، احیا و بهره‌برداری، مطالعه موردی حوزه آبخیز خورتاب رودبار شهرستان نور. اولین کنفرانس ملی راهکارهای دستیابی به توسعه پایدار، لوح فشرده همایش، 77-83.

لیشاه‌ارات‌بنی، ف.، ارزانی، ح.، جوادی، س.ع.ا. و فرح، م. (1398) بررسی عوامل موثر بر مشارکت بهره‌برداران در اجرای طرح‌های مرتعداری، مطالعه موردی حوزه سوادکوه - مازندران. نشریه علمی تحقیقات مرتع و بیابان ایران، 26(2): 379-387.

مهدوی، س.خ.، غفوری، ف.، عابدی‌سروستانی، ا. و شهرکی، م.ر. (1398) بررسی تاثیر انسجام اجتماعی بر میزان مشارکت بهره‌برداران در فعالیت‌های احیایی و اصلاحی مراتع قشلاقی استان گلستان. فصلنامه علمی و پژوهشی تحقیقات مرتع و بیابان ایران، 26(1): 73-88.

یعقوبی، ج.، شمسایی، ا. و خسروی‌پور، ب. (1388) عوامل موثر در جلب مشارکت‌های مردمی طرح‌های آبخیزداری حوزه آبخیز زنجانرود. پنجمین همایش علوم و مهندسی

جلالی، م. و کرمی، ع. (1385) تعیین عوامل موثر بر مشارکت مرتعداران در تعاونی‌های مرتعداری استان کردستان. نشریه زراعت و باغبانی، 70(3): 35-45.

حجازی، ی. و عباسی، ع. (1386) بررسی عوامل موثر بر مشارکت مجریان در طرح تعادل دام و مرتع. نشریه اقتصاد کشاورزی، 60(2): 683-692.

حکیم‌پور، س.ه.، محمودی، ج.، جوری، م.ج. و مهدوی، س.خ. (1391) بررسی عوامل اقتصادی - اجتماعی موثر بر مشارکت بهره‌برداران در اجرای طرح‌های مرتعداری، مطالعه موردی حوزه آبخیز نور رود شهرستان نور. دانشگاه آزاد اسلامی، واحد نور، 105 صفحه.

حیدری، ق.، بارانی، ح.، خوش‌فر، غ.، قربانی، ج.، عقیلی، م. و محبوبی، م. (1388الف) نقش سرمایه اجتماعی بر مشارکت در اجرای طرح‌های مرتعداری بر اساس دیدگاه‌های مجریان این طرح‌ها، مطالعه موردی مراتع بلده شمال ایران. مجله مرتع، 3(1): 121-137.

حیدری، ق.، بارانی، ح.، عقیلی، س.م.، قربانی‌پاشاکلائی، ج.، محبوبی، م.ر. و خوشفر، غ.ر. (1388ب) نقش سرمایه اجتماعی بر مشارکت در اجرای طرح‌های مرتعداری بر اساس دیدگاه‌های مجریان این طرح‌ها، مطالعه موردی مراتع بلده - شمال ایران. مجله مرتع، شماره 3(1): 121-137.

خاتون‌آبادی، س.، امینی، ا.م. و میرزاعلی، ع. (1380) عوامل بازدارنده مشارکت دامداران در احیای مراتع آق‌قلا در استان گلستان. نشریه علوم و فنون کشاورزی و منابع طبیعی، 15(1): 39-54.

خلیقی، ن. و همت‌زاده، ی. (1385) بررسی عوامل موثر بر عدم مشارکت بهره‌برداران در طرح‌های مرتع و آبخیزداری، مطالعه موردی بهره‌برداران حوزه معرف کچیک واقع در استان گلستان. مجله علوم کشاورزی و منابع طبیعی، 1(4): 88-100.

رودگر، ا.، محمودی، ج. و مهدوی، س.خ. (1392) بررسی عوامل موثر بر میزان مشارکت بهره‌برداران در اجرای طرح‌های مرتعداری، مطالعه موردی دهستان نمارستاق از توابع بخش لاریجان شهرستان آمل. پایان‌نامه

Heydari, G., Barani, H., Khoshfar, G., Ghorbani, J.,
The role of)Aghili, M. and Mahboobi, M. (2009
social wealth on participation in performing
pasteurizing projects based on the points of views
their applicants, case study of Balade pastures of
North of Iran. Pasture Magazine, 3(1): 121-137.
Johnson, N., Ravnborg, H.M., Westermann, O. and
User participation in watershed)2001(Prodst, K.
management and research. Journal of Water Policy,
3(5): 507-520.
and Azadi, H. (2010) Rangeland degradation Peter, H.
in North China: Perceptions of pastoralists.
Environmental Research, 110(2): 302-307.

آبخیزداری ایران، دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی
گرگان، لوح فشرده همایش، 129-135.

People, land and water: Participatory)2006(Guy, B.
development communication for natural resource
No 3, 313p. management, Earth scan,
Hana, J.G., Zhang, E.A., Wang, B., Wang, D., Han, B.
and Lic, L.H. (2008) Rangeland degradation and
restoration management in China. The Rangeland
Journal, 30(4): 233-239.
Hare, M. and Krywkow, J. (2008) Participatory process
management. International Congress on
Environmental Modeling and Software, IEMSs,
3(2):888-899.

Determination the effective factors on the participation rate of exploiters in the implementation of rangeland management projects in Kojour, Nowshahr city

Jalal Mahmoudi^{1*}, Abbas Mahmoudi² and Shaban Ali Gholami³

- 1) Associate Profeesor, Department of Natural Resources, Islamic Azad University, Nour Branch, Nour, Iran.
*Corresponding Author Emai Address: j_mahmoudi2005@yahoo.com
- 2) Former M.Sc. Student, Watershed Management, Islamic Azad University, Nour Branch, Nour, Iran.
- 3) Assisstant Profeesor, Department of Natural Resources, Islamic Azad University, Nour branch, Nour, Iran.

Date of Submission: 2020/06/30

Date of Acceptance: 2020/09/21

Abstract

This study was aimed to determine the impact of social and economical factors on the participation rate of ranchers in rangeland management projects of Kojour in Nowshahr city. The research method was a survey-field study. The statistical population of the study included 54 ranchers in the pastures of Hamze Chal, Leman Sofla and Olia of Kojour, and the sample size was determined for 45 individuals based on Cochran formula and 28 of them collaborated in the research. Samples were selected by a simple random sampling method and the essential information was collected through a questionnaire. Data analysis was done by SPSSv19 using Pearson and Spearman's correlation coefficient, Spearman, and multivariate regression. The results of the research showed that the rate of participation in rangeland projects was high, but no significant correlation was observed between the age of respondents and the level of their education with the rate of participation in rangeland projects. Besides, there is a significant and positive correlation between the rate of income and the rate of participation in rangeland projects with a probability of more than 95% and there was a significant relationship between the level of trust in government promises and participation in rangeland projects. Regression analysis indicated that the variable of knowledge in rangeland management projects had a greater contribution in predicting the participation rate in rangeland management projects compared to other variables. Also, holding training-extension classes led to an increase in the motivation of participation and also raising problems and issues by experts and managers for rangeland projects caused to reduce the rate of participation in rangeland projects. According to the results of this study, increasing the awareness of ranchers, increasing the level of trust to the government, reducing problems, and increasing the income of ranchers can be suggested as a solution.

Keywords: Beneficiaries, Kojour, Noshahr, Participation, Rangeland management projects.